

LINDEMANN, Albrecht – RAUSCH, Rainer – SPEHR, Christopher (Hg.). *Toleranz und Wahrheit. Philosophische, theologische und juristische Perspektiven*. Hannover: Lutherisches Verlagshaus GmbH, BD. 1. 2014. 312 s. ISBN 978-3-7859-1177-8.

Publikácia *Toleranz und Wahrheit* (Tolerancia a pravda) vznikla ako dôsledok vedeckej, interdisciplinárnej konferencie, ktorá sa konala vo Wörlitz pod záštitou Evanjelickej krajinskej cirkvi v Anhalte a Univerzity Friedricha Schillera v Jene, v dňoch 16. – 18. októbra 2013. Téma konferencie nebola náhodná, ale korešpondovala s témou Lutherovej dekády na rok 2013 „Reformácia a tolerancia“.

Tolerancia a pravda sú dva pojmy, ktoré spolu na prvý pohľad nekorešpondujú, nevytvárajú celok, práve naopak, vytvárajú medzi sebou isté napätie, ktoré sa zdá byť neprekonateľné. Tejto skutočnosti sú si vedomí aj samotní zostavovatelia publikácie, keď v úvode charakterizujú spomínané pojmy nasledovne: „Tolerancia predpokladá trpezlivé znášanie iných názorov. Pravda obmedzuje rozmanitosť možností. Tolerancia a pravda sa dostávajú do vzájomného napätia, ak na jednej strane nechceme relativizovať svoj postoj, ktorý považujeme za pravdivý a na druhej strane nechceme akceptovať presvedčenie druhého.“ Napriek citovanému textu, však názov publikácie neznie Tolerancia alebo pravda, ale medzi týmito dvoma pojmami sa nachádza spojka „a“. Práve možnosťou vzájomnej koexistencie tolerancie a pravdy sa zaoberá knižný výsledok spomínanej konferencie, ktorý sa k týmto termínom vyjadruje z viacerých aspektov a perspektív, a to z filozofickej, teologickej a právnej.

Publikácia obsahuje 17 príspevkov, pričom sú obsahovo členené do piatich častí, a to 1. Dejiny kresťanstva a tolerancia; 2. Právny štát a tolerancia; 3. Cirkevné učenie a tolerancia; 4. Vyznanie a tolerancia v Anhalte, aj ďalej; 5. Ďalšie impulzy, v ktorej sa nachádzajú podnety a zamyslenia, ktoré odzneli na pobožnostiach, konaných počas konferencie. Pri poradí kapitol by sme sa mohli pýtať, prečo kapitola Cirkevné učenie a tolerancia, ktorá je v istom zmysle aktualizáciou prvej kapitoly, za touto kapitolou nenasleduje, ale je umiestnená až po kapitole Právny štát a tolerancia.

V prvej kapitole sa nachádzajú tri príspevky, pričom prvý *Toleranz und Wahrheit – eine Verhältnisbestimmung* (Tolerancia a pravda – vymedzenie vzťahov) od Volkera Stümkeho sa zaoberá, ako samotný názov prezrádza, vymedzením pojmov tolerancia a pravda, pričom v prvých krokoch autor analyzuje termín pravda a následne termín tolerancia, pričom v treťom, záverečnom kroku, získané výsledky predostiera aj v praktickej rovine. V tejto časti sa snaží analytickým spôsobom odpovedať na dve otázky, a to: Tolerujeme homosexualitu? a Tolerujeme pedofíliu? Práve táto časť je najzaujímavejšia, hoci odpoveď na tieto otázky poznáme dopredu, resp. nám ju autor prezrádza už

v úvode. Druhý príspevok od Wolfa Krötkeho s názvom „*Wir verwerfen die falsche Lehre.*“ *Wahrheitsanspruch und Widerspruch in der Geschichte des Christentums* („Zavrhuje falošné učenie.“ *Nárok na pravdu a protirečenie v dejinách kresťanstva*) sa venuje opisu postupnej zmeny pohľadu na inakosť v dejinách kresťanstva. Chronologicky a dejinne sa snaží zmapovať prechod od „prekliatia“, cez „zavrhnutie“ až po „zmierenú rozdielnosť“. Posledným cirkevno-dejinným príspevkom, ktorý sa venuje tolerancii je príspevok Christophera Spehra *Religionspolitische Toleranzmaßnahmen und populäre Toleranzdiskurse im Zeitalter der Aufklärung* (*Nábožensko-politické tolerančné opatrenia a populárne tolerančné rozpravy v období osvietenstva*). Autor podáva veľké množstvo informácií, nie však deskriptívnym, ale analytickým spôsobom. V úvode nastoľuje otázky, na ktoré sa snaží vo svojom príspevku podať adekvátne odpovede. Vďaka tomuto príspevku sa nezoznamujeme len s faktami, ale i s koloritom danej doby, ako aj s odlišnými postojmi k tolerancii a jej pochopeniu. Spehr ponúka príklady, na ktorých sa najzreteľnejšie ukazuje nábožensko-politická tolerancia daného obdobia (hugenotské edikty a jozefínske tolerančné edikty), ale i rozpravy a pozície, ktoré sa v danom období na tému tolerancie viedli (kontroverzný teologický boj proti tolerančným spisom, Semlerov osvietensko-teologický príspevok k tolerancii, Lessingova dialogická tolerancia).

Aké sú povinnosti právneho štátu, aký postoj zastáva a má zastávať právny štát voči tolerancii, či aké má tolerancia medze a hranice. To sú len niektoré z otázok, ktorým sa venuje druhá kapitola publikácie. *Toleranz und deren Schranken. Einleitende Implikationen* (*Tolerancia a jej hranice. Úvodné implikácie*) z pera Rainera Rauscha ponúka právny pohľad na tému tolerancia. Na základe jednotlivých zákonov definuje Rausch pozitívnu a negatívnu náboženskú slobodu, ale i hranice tolerancie. Teoretické skutočnosti však obohacuje i o praktický príklad možnosti legislatívneho riešenia konfliktnej situácie na základe badensko-württemberského sporu o moslimskú pokrývku hlavy v školách. Či existuje kánon hodnôt, aký je vzťah medzi svedomím a zákonom a aké sú možnosti právneho presadenia tolerancie v právnom štáte, sa snaží zodpovedať Günther Beckstein v príspevku *Staatlicher Wertekanon und Toleranz der Abweichung* (*Štátny kánon hodnôt a tolerancia odchýlky*). Zaujímavými a zároveň netradičnými sú príspevky *Jeder nach seiner Façon? – Zur Belastbarkeit der Toleranz im Rechtsstaat* (*Každý podľa svojej fačóny? – K odolnosti tolerancie v právnom štáte*) a *Bekenntnis, Toleranz und Wahrheit* (*Vyznanie, tolerancia a pravda*). Oba tieto príspevky, pričom prvý je z pera R. Rauscha a Karla Georga Spitza a druhý vypracoval Roland Lehmann, sú vlastne akýmsi pohľadom na samotnú konferenciu. V nich sú zhrnuté pódiové diskusie, otázky prítomných, i záverečné resumé účastníkov spomínanej konferencie. Dôležitosť týchto príspevkov vidím najmä v skutočnosti, že čitateľ sa nezoznamuje len so samotnými príspevkami, ktoré odzneli počas konferencie, ale i so spätnými reakciami, či doplnujúcimi otázkami, ktoré môžu ponúknuť vysvetlenia daných názorov a faktov z príspevkov.

Z oblasti systematickej, praktickej a nábožensko-pedagogickej teológie sú príspevky začlenené do tretej kapitoly. V nej sa nachádzajú dva príspevky: *Der mündige Christ und das Dogma*

(*Dospelý kresťan a dogma*) od Wilhelma Gräba a *Glaubenslehre unter Fragenden – neue Herausforderungen der Katechese (Učenie viery medzi pýtajúcimi – nové katechetické výzvy)* od Michaela Domsgena. Autor prvého, spomínaného príspevku sa snažil okrem iného artikulovať, v čom spočíva potenciál tolerancie evanjelickej viery a odkiaľ ho kresťanská viera získava. Zároveň sa snaží opísať súčasný stav človeka modernej doby v jeho spirituálnom a náboženskom presvedčení, a prichádza s konštatovaním, že „v modernej náboženskej situácii neprichádza k strate viery, ale k postupnému rozpadávaniu normatív, pevných cirkevných komunikačných a životných foriem.“ Prichádza k individualizácii viery. Otázku, ktorú si autor sám kladie, znie: Čo s touto individualizáciou, treba ju odmietnuť alebo rozpoznať ako náboženské hľadanie po vlastnej skúsenosti viery? Podobný charakter má aj nasledujúci príspevok od M. Domsgena, ktorý sa venuje opisu súčasnej situácie z náboženského uhla pohľadu a do popredia stavia katechézu a spôsob, ktorým by sa mala prezentovať, aby bola účinná a zároveň predostiera i výzvy, ktorým musí čeliť.

Štvrtá kapitola sa zameriava výlučne na situáciu v krajinskej cirkvi v Anhalte, či už ide o jej minulosť, zápasy a snahu po integrácii viacerých konfesionálnych prúdov, alebo o situáciu v súčasnosti. Albrecht Lindemann podáva krásny opis formovania cirkvi v Anhalte, či spory, ktoré bolo v minulosti potrebné prekonať. Mierne dezorientujúco však pôsobí chronológia príspevku, ktorú sa rozhodol autor použiť. Príspevok sa začína 19. storočím, postupne sa však vracia k reformácii až po 18. storočie, a na záver prechádza storočím 20-tym. Dejiny cirkvi v Anhalte mapuje aj nasledovný príspevok Christophera Pickera, ktorý však dal dôraz na vzájomné prepojenie a vzťahy medzi krajinskými cirkvami Anhaltu a Falecka. Nezameriava sa však na spoločné pôsobenie a spoluprácu týchto dvoch cirkví v povojnovom období, ale na menej známe vzťahy krajinských cirkví v 16. storočí. Posledné dva príspevky tejto kapitoly od Thiesa Grundlacha a Joachima Liebiga rozoberajú otázku viery v ústave Evanjelickej krajinskej cirkvi v Anhalte a druhý sa snaží zodpovedať otázku, aký kurz nabrala protestantská cirkev, a teda či tolerancia nevedie až k strate jej zamerania.

Prínosom tejto publikácie je komplexné spracovanie témy z filozofického, teologického a právneho hľadiska. Každý príspevok je osobitý, dáva dôraz na iné skutočnosti, no pritom nevzdŕaňuje svoju pozornosť od ústrednej témy – tolerancia a pravda. Tým, že sú tieto dva ústredné pojmy rozobraté z viacerých perspektív, si každý čitateľ nájde oblasť, ktorá ho zaujme, či už je to cirkevno-dejinná, prakticko-teologická, filozofická, či právna oblasť. Hodnota jednotlivých príspevkov spočíva aj v skutočnosti, že jednotlivé teoretické časti, ktoré by mohli pôsobiť dvojznačne, či nezrozumiteľne sú opatrené praktickými príkladmi, ktoré majú dovysvetľujúci charakter a zároveň dopomáhajú aj plynulosti textu. Devízou tejto publikácie sú už spomínané príspevky, ktoré mali za cieľ zdokumentovať atmosféru, zodpovedať nastolené otázky a zároveň ponúknuť čitateľovi aspoň krátky pohľad na samotnú konferenciu z roku 2013, tak sa čitateľ nezoznamuje len s príspevkami v publikácii, ale i s priebehom samotnej konferencie.

Mgr. Michaela Poschová